

dr Marek Zieliński

Wyższa Szkoła Handlowa

im. Bolesława Markowskiego w Kielcach

**Recenzja książki Włodzimierza Wróbla,
Andrzeja Zolla, *Polskie prawo karne.*
Część ogólna, wyd. 2, Społeczny Instytut
Wydawniczy Znak, Kraków 2013, ss. 607**

Book Review Włodzimierz Wróbel, Andrzej Zoll,
Polish criminal law. General Part, ed. 2, Social
Publishing Institute Znak, Kraków 2013, pp. 607

Autorami recenzowanej pozycji są dwaj profesorowie, wywodzący się z Uniwersytetu Jagiellońskiego (których szerzej przedstawiać nie trzeba, albowiem są to postacie powszechnie znane nie tylko w środowisku prawniczym), posiadający znaczne doświadczenie zarówno naukowe i dydaktyczne, jak i w praktyce prawniczej z zakresu szeroko rozumianego prawa karnego. Wprawdzie w ostatnich latach ukazało się wiele podręczników dotyczących części ogólnej prawa karnego materialnego¹, to wyróżnikiem książki Włodzimierza Wróbla i Andrzeja Zolla jest chociażby to, że została opublikowana w renomowanym krakowskim wydawnictwie „Znak”². Ponadto już tytuł pracy wskazuje na jego konkretny desygnat, co jest istotne z tego względu, że w powojennej literaturze przedmiotu ukazało się jedynie sześć pozycji książkowych o takim właśnie tytule³. Zapewne z tego powodu uwaga autorów została skoncentrowana przede wszystkim na uwzględnieniu specyfiki polskiego prawa karnego na tle kontynentalnego prawa stanowionego. Jest przy tym ważne, że recenzowany podręcznik uwzględnia nowelizacje prawa karnego na dzień

¹ Do najbardziej doniosłych podręczników wydanych w ostatnich kilku latach należą: Tadeusz Bojarski, *Polskie prawo karne: zarys części ogólnej*, Wyd.4, Warszawa: LexisNexis 2012, ss. 357; Jarosław Warylewski, *Prawo karne: część ogólna*, Wyd.5, Warszawa: LexisNexis 2012, ss. 542; Lech Gardocki, *Prawo karne*, Wyd. 18, Warszawa: Beck 2013, ss. 367; Jerzy Lachowski, Andrzej Marek, *Prawo karne: zarys problematyki*, Wyd.2, Warszawa: Wolters Kluwer 2013, ss. 353; Łukasz Pohl, *Prawo karne: wykład części ogólnej*, Wyd.2, Warszawa: LexisNexis 2013, ss. 499.

² Więcej na temat tego wydawnictwa na <<http://www.znak.com.pl/>>.

³ Jedynymi autorami, którzy w tytułach swych prac z zakresu prawa karnego materialnego umieścili przymiotnik „polskie” należą: Stanisław Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa: Gebethner i Wolff 1946, ss. 617; Igor Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Wyd.9, Warszawa: PWN 1989, ss. 513; Jerzy Bafia, *Polskie prawo karne*, Warszawa: PWN 1989, ss. 408; Kazimierz Buchała, Andrzej Zoll, *Polskie prawo karne*, Wyd.2, Warszawa: PWN 1997, ss. 492; Marian Cieślak, *Polskie prawo karne: zarys systemowego ujęcia*, Wyd.4, Kraków: Wyd.UJ 2011, ss. 419; Tadeusz Bojarski, *Polskie prawo karne: zarys części ogólnej*, Wyd.4, Warszawa: LexisNexis 2012, ss. 357.

1 października 2012 r., jak również stosowną literaturę przedmiotu i orzecznictwo sądowe⁴ we wskazanym wyżej przedziale czasowym.

Recenzowana pozycja dotyczy polskiego prawa karnego materialnego, a ściślej ujmując wyłącznie w zakresie części ogólnej kodeksu karnego (art. 1–116 kk)⁵. Strukturalnie książka podzielona jest na cztery części: wiadomości wstępne o prawie karnym (rozdz. 1–5, s. 19–89), nauka o ustawie karnej (rozdz. 6–9, s. 93–152), nauka o przestępstwie (rozdz. 10–17, s. 153–410) i nauka o karze (rozdz. 18–26, s. 411–592). Pracę wieńczy elementarna bibliografia złożona z listy podręczników, komentarzy, prac zbiorowych, a także monografii i artykułów (s. 593–599). Cenne jest zamieszczenie indeksu rzeczowego umożliwiającego czytelnikowi orientację w lekturze omawianej książki (s. 600–607). Niestety wadą zestawienia bibliograficznego jest selektywność i wybiórczość oraz brak kryterium, na mocy którego autorzy odwołali się do takich, a nie innych prac. Ponadto jako zaklasyfikowani do krakowskiej szkoły prawa karnego W. Wróbel i A. Zoll powinni (przynajmniej w bibliografii) wskazać na influencje niemieckiego prawa karnego na polskie prawo karne. Tak się jednak nie dzieje, chociaż autorzy niejednokrotnie powołują się w pracy na badaczy z niemieckiego obszaru językowego⁶.

Według autorów napisany przez nich podręcznik nawiązuje do rozstrzygnięć sformułowanych w ramach krakowskiej szkoły prawa karnego (s. 17), której najwybitniejszymi przedstawicielami byli: Edmund Krzymuski (1851–1928), Władysław Wolter (1897–1986) i Kazimierz Buchała (1924–2002)⁷. Ponadto specyfiką recenzowanej pracy jest prezentacja treści prawa karnego

⁴ Do którego odwołań jest stosunkowo niewiele, chociaż obydwaj autorzy są byłymi bądź obecnymi sędziami. I tak, A. Zoll był sędzią Trybunału Konstytucyjnego i jego prezesem w latach 1993–1997, a W. Wróbel jest sędzią Sądu Najwyższego od 2011 r.

⁵ Należy się spodziewać, że część szczególna kodeksu karnego (art. 117–316 kk) i część wojskowa kodeksu karnego (art. 317–363 kk) stanie się przedmiotem odrębnych opracowań tych autorów.

⁶ W samej tylko części III ma to miejsce przede wszystkim na s. 156–157, 161–166, 174, 215, 226, 320, 323 i 390–391. Warto tu podnieść, że liczne są odniesienia w podręczniku do poglądów wiodących polskich karnistów, takich jak np.: J. Makarewicz i W. Wolter, którzy nie tylko napisali znaczną część swoich prac w języku niemieckim, lecz także byli pod silnym wpływem nauki niemieckiej.

⁷ Zgodnie z postulatami krakowskiej szkoły prawa karnego wiedza jest przekazywana z pokolenia na pokolenie, co znajduje odzwierciedlenie w niniejszym podręczniku, ponieważ W. Wróbel (ur. 1963) jako najwybitniejszy uczeń A. Zolla (ur. 1942) kontynuuje ową tradycję, podobnie jak miało to miejsce w przypadku A. Zolla będącego najbardziej znanym uczniem K. Buchały. Instruktywnym przykładem jest swoista „kronika” przedstawicieli szkoły krakowskiej prawa karnego – w tym celu zob. Kazimierz Buchała, *Prawo karne materialne*, wyd.1, Warszawa: PWN 1980, ss. 780; Kazimierz Buchała, *Prawo karne materialne*, wyd.2, Warszawa PWN 1989, ss. 719; Kazimierz Buchała, Andrzej Zoll, *Polskie prawo karne*, wyd.1, Warszawa: PWN 1995, ss. 492; Kazimierz Buchała, Andrzej Zoll, *Polskie prawo karne*, Wyd.2, Warszawa: PWN 1997, ss. 492; Włodzimierz Wróbel, Andrzej Zoll, *Polskie prawo karne: część ogólna*, Wyd.1, Kraków: Znak 2010, ss. 606. Szerzej na temat historii Katedry Prawa Karnego na UJ na <<http://www.law.uj.edu.pl/karne/index.php/historia-katedry-prawa-karnego-wydzialu-prawa-i-administracji-uj>> [dostęp online 21.02.2014].

z punktu widzenia ochrony praw człowieka i zasad prawa konstytucyjnego mających znaczenie dla prawa karnego, na co wskazują sami autorzy (s. 17). Podkreślić należy, że intencją autorów jest skierowanie podręcznika do studentów prawa i administracji oraz aplikantów i praktyków prawniczych celem opanowania podstaw prawa karnego materialnego w zakresie części ogólnej przez pierwszą z wymienionych grup i uporządkowania już posiadanej wiedzy przez osoby z drugiej grupy (s. 17).

Zagadnienia z zakresu wstępnych wiadomości dotyczących prawa karnego (część I) obejmują w głównej mierze pojęcie i funkcje prawa karnego (oraz podstawowe terminy związane z prawem karnym), jego miejsce w ustroju politycznym państwa i problematykę rozwoju prawa karnego w kontekście europejskim (począwszy od nurtu oświeceniowego, skończywszy zaś na neoklasykistycznym) ze szczególnym uwzględnieniem historii ustawodawstwa karnego na ziemiach polskich (ustawodawstwo przedrozbiorowe, ustawodawstwo w okresie rozbiorów i ustawodawstwo niepodległego państwa polskiego aż do czasów nam współczesnych). W omawianym rozdziale – na kanwie historycznego rysu ewolucji prawa karnego – autorzy podjęli próbę uzasadnienia tezy, iż współczesne prawo karne stanowi w istotnej mierze pochodną zasad konstytucyjnych. Wypada również podkreślić, że według autorów droga do współczesnej kodyfikacji prawa karnego z 1997 r. była trudna, długa i wieloaspektowa, albowiem wiodła ona przez wiele wcześniejszych kodyfikacji. Toteż można stwierdzić, że współczesna kodyfikacja stanowi – zdaniem Wróbla i Zolla – swoiste ukoronowanie tych wcześniejszych.

W części dotyczącej nauki o ustawie karnej (część II) zawarte są wiadomości z zakresu źródeł prawa karnego, informacje o ustawie karnej i jej wykładni oraz wiedza o czasowym i miejscowym zakresie stosowania ustawy karnej. Niestety autorzy nie podkreślili fundamentalnego znaczenia europejskiego prawa karnego i międzynarodowego prawa karnego wraz z towarzyszącym im orzecnictwem stosownych trybunałów (zwłaszcza Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Międzynarodowego Trybunału Karnego i towarzyszących mu pozostałych międzynarodowych sądów i trybunałów karnych), które stanowią integralną część polskiego prawa karnego na mocy chociażby tylko ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych⁸.

W części dotyczącej nauki o przestępstwie (część III) rozumianej przez autorów klasycznie (czyli w znaczeniu europejskiego prawa stanowionego) omówione są kwestie z zakresu struktury przestępstwa. Problem ten jest omówiony w kontekście historycznym i ewolucyjnym z położeniem wyraźnego akcentu na czasy nam współczesne. Struktura przestępstwa w ujęciu autorów koresponduje z konstrukcją budowy przestępstwa przyjętą przez polskiego ustawodawcę, której polską specyfikę stanowi społeczna szkodliwość czynu ujęta zwłaszcza w art. 1 § 2 kk (dawniej społeczne niebezpieczeństwo czynu z art. 1 kodeksu karnego z 1969 r.) będąca – zdaniem autorów – „aspektem

⁸ Zagadnienia międzynarodowego prawa karnego i europejskiego prawa karnego są poruszane jedynie na s. 103–104.

materialnym przestępstwa” (np. s. 303–306). Ów ostatni termin wywodzi się jeszcze z peerelowskiej kodyfikacji prawa karnego z 1969 r., choć ma on w dalszym ciągu tak samo duże znaczenie, co uprzednio. Ponadto należy odnotować, iż autorzy odwołują się do polskiej doktryny prawa karnego w omawianym zakresie, przywołując przy tym liczne stanowiska jej przedstawicieli. Wypada nadzwyczaj wyraźnie podkreślić, że lektura książki wskazuje na istnienie mocnego związku pomiędzy polskim prawem karnym a niemieckim prawem karnym, czego świadomi są sami autorzy. Uwydatniają oni jednak specyfikę rozwiązań polskich, które nie są jedynie wierną kopią rozwiązań przyjętych w niemieckim prawie karnym, albowiem rozstrzygnięcia polskie są wynikiem ewolucyjnego rozwoju wynikającego również z przejęcia rozwiązań rodzimych, na które wpływ miały także rozwiązania zasymilowane z prawa karnego obowiązującego na ziemiach polskich w okresie zaborów pochodzące z trzech różnych systemów prawa państw zaborczych, własna doktryna prawa karnego dostosowująca najnowsze rozwiązania światowe w tym zakresie do realiów polskich oraz ustawodawstwo okresu PRL i nowej demokratycznej Polski silnie zakorzenionej w strukturach europejskich i międzynarodowych.

Ostatnia część pracy obejmuje zagadnienia z zakresu nauki o karze (część IV), która w ujęciu autorów jest pojmowana jako nauka o karze, środkach karnych, środkach związanych z poddaniem sprawcy próbie i środkach zabezpieczających. Tematyce tej towarzyszy problematyka zasad i dyrektyw sądowego wymiaru kary, instytucji sądowego wymiaru kary, wielości przestępstw i ustania karalności. W tym kontekście warto docenić dokonany przez autorów stosowny podział treści zagadnień jedności i wielości czynów zabronionych oraz zbiegu przepisów ustawy (rozd. 14), a także wielości przestępstw (zbieg przestępstw, kara łączna i ciąg przestępstw, rozdz. 25), gdzie te pierwsze należą do nauki o przestępstwie, zaś te drugie do nauki o karze i na umieszczeniu ich jako odrębnych rozdziałów w stosownych częściach podręcznika, choć wydaje się, że tematyka rozdz. 14 powinna być zamieszczona jako ostatni rozdział części III.

Mankamentem tej części pracy jest brak uwag dotyczących kary śmierci, ponieważ autorzy nie podnieśli dyskusji politycznej i dogmatycznej wokół zniesienia kary śmierci na gruncie kodeksu karnego z 1969 r. i towarzyszących im zmianom ustrojowym związanych z wprowadzeniem w Polsce porządku demokratycznego po 1989 r. Byłoby to niezmiernie ciekawe, szczególnie w kontekście regulacji prawa europejskiego i prawa międzynarodowego, jak również w świetle dyskusji na temat ponownego wprowadzenia kary śmierci do polskiego kodeksu karnego ostatni raz prowadzonej w 2004 r. pod rządami Prawa i Sprawiedliwości. Autorzy zwracają uwagę na nowo wprowadzone środki karne do kodeksu karnego z 1997 r. (art. 39 ust. 1 pkt 2a–2e)⁹, co jednoznacznie należy waloryzować pozytywnie. Odnosząc się do owych środków W. Wróbel i A. Zoll podnoszą polską specyfikę konstrukcji przepadku z art. 45 kk w postaci domniemań służących zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, co również należy traktować jako uwagę nader istotną. Jest to doniosłe również z tego

⁹ Należy też wyłuszczyć te znacznie zmienione z art. 39 ust. 1 pkt 4 i pkt 5 alt. 2 kk.

powodu, że w 2004 r. zwalczanie przestępczości terrorystycznej stało się punktem wielkiej wagi również w prawie karnym, co znajduje potwierdzenie w regulacji części ogólnej kodeksu karnego w art. 115 § 20.

Reasumując: podręcznik W. Wróbla i A. Zolla stanowi ważną publikację na polskim rynku wydawniczym z zakresu części ogólnej prawa karnego. Pomimo poczynionych wyżej uwag krytycznych, stanowi on pełne, przejrzyste i spójne kompendium z zakresu podstaw polskiego prawa karnego materialnego. Układ treści i sposób prezentacji wyводу jest na tyle jasny i rzetelny, że jednoznacznie można stwierdzić, iż recenzowana pozycja stanowić może źródło wiedzy nie tylko dla odbiorców, ku którym w intencjach autorów kierowana została książka, lecz również dla wszystkich zainteresowanych polskim prawem karnym materialnym.